

sig stærkt i retning af samfundsvidenskaberne i særdeleshed sociologi. Derfor bliver bogens titel noget misvisende, men den kan alligevel varmt anbefales. Redaktionsgruppens initiativ på dette og andre felter vidner om et åbent og progressivt fagligt miljø blandt de historiestuderende på Århus Universitet, og forhåbentlig kan det tjene til inspiration også andre steder inden for som uden for de universitære mure.

Flemming Mikkelsen

Hans-Norbert Lahme (red.): *P. Knudsen – Bidrag til hans politiske biografi. Analyser og dokumenter.* Med bidrag af Per Boje, Gerd Callesen og Hans-Norbert Lahme. (Odense Universitetsforlag, 1983). 135 s., 97,60 kr.

Efter at den tidlige socialistiske arbejderbevægelse på det nærmeste var brudt sammen i 1877, søgtes den politiske gren af bevægelsen videreført med stiftelsen af Socialdemokratisk Forbund i 1878. I de første år var dette en medlemsmæssigt meget beskeden og rent københavnsk forening, men fra begyndelsen af 1880'erne gik det fremad. Og i de følgende 30 år udviklede forbundet sig til den siden fastholdte position som Danmarks største politiske parti. I stort set hele denne periode, nemlig fra 1882 til 1909, hed dets formand – formelt betegnet 'forretningsfører' – P. Knudsen.

Det er altså en lang og meget afgørende fase af Socialdemokratiets udvikling, der blev gennemløbet med Knudsen som øverste leder. Men ikke desto mindre er han som person nærmest et ubeskrevet blad – ikke mindst når han sammenlignes med forgængeren Louis Pio og efterfølgeren Thorvald Stauning. Om disse to foreligger

der en rig litteratur, og i den nye udgave af Dansk biografisk Leksikon har de – fuldt berettiget – fået meget store, nyskrevne og nyvurderende artikler af henholdsvis Niels Finn Christiansen og Vagn Dybdahl. Om P. Knudsen derimod foreligger kun A.C. Meyers 88 sider lange biografi fra 1916, og i DBL er Oluf Bertolts ret beskedne artikel om ham fra 2. udgaven optrykt uændret.

Nu ville en stort anlagt Knudsen-biografi i stil med Jens Engbergs og Hans Lyngby Jepsens nyligt udsendte monografier om henholdsvis Pio og Stauning givetvis blive en gabende kedsommelig læsning uden det ringeste spor af romantik eller skandaler. Efter alt, hvad der foreligger af vidnesbyrd, var han »en mand, der manglede form og farve«, som Povl Engelstoft skrev i Dansk biografisk Håndleksikon. Men samtidig var han, som Engelstoft fortsatte, en mand, »hvis ord både i tal og tro var solidt underbyggede«. Og dette i forbindelse med hele hans centrale placering i Socialdemokratiets konsolideringsfase skulle nok kunne begrunde en større biografi. Så meget mere fordi en sådan kunne give megen ny og tiltrængt indsigt i denne forbløffende udforskede periode med den majsommelige op- og udbygning af den danske arbejderbevægelse.

Der er således al mulig grund til at hilse et initiativ som det foreliggende velkommen, og det vil forhåbentlig kunne inspirere til flere og større studier om P. Knudsens politiske (og faglige) virksomhed.

Ud over en kort biografisk indledning af redaktøren består bogen af tre analyser: P. Knudsen som partiteoretiker (s. 6-33, ligeledes af H.-N. Lahme), P. Knudsen som social-økonomisk statistiker (s. 31-50, af Per Boje) og P. Knudsen og internationalismen (s. 51-55, af Gerd Callesen). Endvidere

re optrykkes i anden halvdel af bogen 4 'dokumenter', hvor man især glæder sig over, at der nu findes en lettilgængelig udgave af Knudsens store artikelserie om »Socialismen i Danmark (fra Social-Demokraten 1883-84). Men også hans rundskrivelse af december 1908 til ledende personer i 2. Internationale om militærspørgsmålet er et spændende dokument.

Som det nøgternt erkendes i titlen, er der tale om 'bidrag' til Knudsens politiske biografi, og det kan derfor måske synes urimeligt at bebrejde redaktøren, at bogen ikke rummer mere, end den gør. Men i betragtning af, at Knudsens stærke placering først og fremmest må tilskrives hans indenrigspolitiske indsigt og viden og – ikke mindst – hans administrative og organisatoriske evner og flid (en opfattelse, som Lahme synes at dele), er savnet af undersøgelser på netop disse områder mærkbart. Så der kan være grund til at gøre opmærksom på, at der faktisk findes større og mindre ansatser hertil i de sidste 15 års forskning, f.eks. i Jesper Jarmbæks upublicerede speciale om »Reorganiseringen i Socialdemokratiet. Socialdemokratisk Forbund 1878-90« (KU 1972).

Om de tre bidrag skal bemærkes, at Lahme i sit kommer frem til, at Knudsens ideologiske forestillinger i høj grad var en blandingsideologi, hvori han forsøgte »på eklekticistisk måde at forene marxistiske elementer med »førmarxistiske«, dvs. lassalleanske og andre elementer«. Resultatet blev en reformistisk ideologi som retfærdiggjorde partiets parlamentfikserede praksis. Den bagved liggende analyse er dog alt for snævert lagt an til at kunne overbevise undertegnede. På trods af løfter om det modsatte indskrænker Lahme sig i høj grad til at måle den Knudsenske teoris hovedpunkter med den marxistiske teoris »alen«, hvilket

sine steder fører til en unuanceret og lidet frugtbar karaktergivning (»P. Knudsen overser her, at de danske bønder forlængst havde etableret sig som klasse i marxistisk forstand«). Lahme fastholder i sit bidrag sin tidligere fremførte vurdering af Lassalles ret så betragtelige indflydelse på den danske arbejderbevægelses ideologi, hvilket for så vidt ikke skal bebrejdes ham. Men i betragtning af Marx-Lassalle-debattens intensitet finder jeg det uheldigt, at han i en bog som denne fuldstændig ignorerer det modsatte standpunkt. I det mindste en note burde have henledt læserens opmærksomhed på eksistensen af andre opfattelser.

Per Bojes bidrag bygger altovervejende på en analyse af den store betænkning om »Sygeforsikring og aldersforsørgelse« (1888), som Knudsen udarbejdede for et udvalg nedsat af 80 syge- og begravelseskasser i hovedstaden. Konklusionen er, at Knudsen fremtræder som en grundig og flittig materialeindsamler og -bearbejder med sund dømmekraft og god argumentationsteknik, men at han de steder, hvor tallene nødsager et skøn, lade sig styre af sine politiske interesser. Og hvad det af Knudsen selv indsamlede, supplerende kildemateriale angår, lever undersøgelsen ikke op til videnskabelige krav om repræsentativitet og kontrolmulighed. Næppe fordi han har ønsket at manipulere, men p.g.a. manglende akademisk skoling. Betænkningens samlede resultat lader sig derfor ikke anvende som socialøkonomisk kilde, men enkelte faktiske oplysninger i det af Knudsen etablerede materiale vil kunne bruges.

Der er tale om en grundig, veldokumenteret og velargumenteret undersøgelse, men konklusionen forekommer vel hårdt trukket op, både hvad angår betænkningens anvendelighed som pri-

mær kilde og i vurderingen af P. Knudsens statistiske evner. Målt med en absolut og moderne målestok er bedømmelsen af hans videnskabelige niveau nok rigtig, men i 1880'erne var det kun en meget lille gruppe specialister, der kunne honorere de krav, som Boje stiller. Jævnfør således T. Sørensens bestandige opgør med lægernes mangelfulde statistiske metode, som bl.a. kom til orde i hans »Ledetråd for læger ved statistiske undersøgelser« (1889).

Endelig har Gerd Callesen bidraget med en inspirerende, men meget kort skitse, hvor han i forlængelse af mange tidligere arbejder vil hævde internationalismen som en integral og betydningsfuld bestanddel af den danske arbejderbevægelses politiske teori, og hvor han omkring militærdebatten i det 20. århundredes første årti dokumenterer Knudsens konsekvente og energiske indsats. Hans konklusion om, at P. Knudsen – og med ham den danske arbejderbevægelse – ved udgangen af 1908 befandt sig på et overgangsstade, hvor marxismens politiske teori havde en væsentlig betydning ved udarbejdelsen af de taktiske og strategiske overvejelser, forekommer (i det mindste hvad militærspørgsmålet angår) plausibel. Og den kunne have fortjent at blive konfronteret med Lahmes nærmest modsatte vurdering.

Erik Strange Petersen

Kurt Lund og Niels Rosendal Jensen:
Brydningsår i Arbejderbevægelsen, 1900-1920. Studier i DKPs historie 1. (Forlaget Tiden, 1983). 144 s., 90 kr.

Bogen behandler udviklingen på den danske venstrefløj i årene 1900 til 1920 og er snævert koncentreret om de ideologiske og politiske brydninger uden forsøg på at relatere dem til den øko-

nomiske og sociale udvikling. Bogen består i vid udstrækning af lange citater, der kædes sammen af tilfældige kommentarer uden egentlig analyse, og bogen er uden videnskabelig værdi. Følgende citat er på alle måder repræsentativt: »Hvem blev da kommunister? Det var ingen sekt eller udvalgt gruppe af sammensvorne, der mødtes den 9. november 1919. De stammede fra arbejderklassen og folket. De var almindelige mennesker: håndværkere, ufaglærte, kvinder og mænd, enkle og beskedne. De satte pris på livet, elskede deres børn. De bestræbte sig ikke på at lægge en spændetrøje af fraser om udviklingen af klassekampen.« (s. 141).

Jørgen Fink

Randersbilleder 1750-1940. Prospekter af købstaden Randers. (Randers Kunstmuseum, Randers Lokalhistoriske Arkiv, 1983). 60 s., 25,00 kr.

Ovennævnte er egentlig et udstillingskatalog, der skulle støtte den udstilling, som Randers kunstmuseum og byens lokalhistoriske arkiv arrangerede i byen i august-september 1983.

Halvdelen af den lille fine tryksag er da også et udstillingskatalog, der beskriver de 172 billeder med prospekter af byen, som det var lykkedes at skaffe frem.

Kataloget indledes med to artikler. Peter Bondesen skriver kortfattet og interessant om byprospektets historie, og udstillingens billeder sættes ind i denne genres udvikling. Kunsthistorikeren Finn T. Frederiksen behandler emnet »Det konventionelle Randersprospekt« på baggrund af bymotivets almindelige udvikling. De to forfattere har hermed åbnet op for en spændende